

Lietuvos Respublikos Seimo pirmininkei Viktorijai Čmilytei-Nielsen

Lietuvos Respublikos Seimo Kultūros komitetui

Lietuvos Respublikos Seimo nariams

Lietuvos Respublikos Prezidentui

Siunčiama tik skaitmeniniu pavidalu

DĖL SPECIALIŲJŲ ŽEMĖS NAUDOJIMO SĄLYGŲ ĮSTATYMO NR. XIII-2166 2, 60, 66 STRAIPSNIŲ IR V SKYRIAUS ŠEŠTOJO SKIRSNIO PAVADINIMO PAKEITIMO ĮSTATYMO PROJEKTO NR. XIIP-5324(2)

Gerbiami Seimo nariai, Jūsų Ekscelencija Lietuvos Respublikos Prezidente,

š. m. gegužės 5 d. 12 val. prie Lietuvos Respublikos Seimo rengiame piketą – kultūros paveldo laidotuves su varžytynių elementais – nes esame priversti protestuoti prieš ketinimus paversti vertingiausių kultūros paveldo objektų teritorijas statybvietėmis.

Protesto priežastis – Vyriausybės ir Seimo Kultūros komiteto siūloma Specialiųjų žemės naudojimo sąlygų įstatymo 60 straipsnio pakeitimo įstatymo redakcija, kuri sudarytų sąlygas kultūros paminklų ir kitų paveldo objektų teritorijose esančius sovietinius garažus, siurbines, transformatorines ir kt. svetimkūnius rekonstruoti į daugiabučius ir viešbučius, taip dar labiau įtvirtinant paveldui pražūtingą tendenciją, kurios vienas ryškiausių pavyzdžių – Misionierių ansamblyje pastatyti daugiabučiai namai. Jei siūlomos nuostatos būtų priimtoms, netrukus turėsime ką laidoti – savo kultūros paveldą, ir ką pardavinėti – garažus, sovietmečiu pastatytus vertingiausių paminklų teritorijose.

Paradoksalu, kad įstatymo projektas buvo parengtas Seimui 2020 m. rugsėjo 29 d. posėdyje patenkinus peticiją prieš statybas baroko paminkluose.¹ Pirmojoje projekto redakcijoje (Specialiųjų žemės naudojimo sąlygų įstatymo Nr. XIII-2166 60 straipsnio pakeitimo įstatymo projektas Nr. XIIP-5324)² buvo įrašytos nuostatos, draudžiančios vertingiausių paveldo objektų teritorijose statyti statinius, nesusijusias su paveldo apsauga, ir keisti šių teritorijų ribas, išskyrus atvejus, kai remiamasi paveldo tyrimų metu nustatytais naujais faktais.

Deja, Vyriausybės pasiūlyti pakeitimai, kuriems š. m. balandžio 28 d. posėdyje pritarė Seimo Kultūros komitetas, paneigia tikslą, dėl kurio teikta peticija – užuot apsaugojus vertingiausius Lietuvos paveldo objektus, gali būti galutinai įtvirtinta tendencija, kai jų

¹ Peticija, prieiga internete: <https://lietuvos.link/peticija-del-statybu-vilniaus-baroko-paminkluose/>; Seimo 2020 m. rugsėjo 29 d. posėdyje priimtas nutarimas, prieiga internete:

https://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=35727&p_k=1&p_a=sale_klaus_stadija&p_svarst_kl_stad_id=-36581

² Prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/a00bdd90143011eb9604df942ee8e443?positionInSearchResults=5&searchModelUUID=c334d139-8761-41dd-b070-fe8c2ddc4576>

teritorijos užstatomos unikalias vertybes sumenkinančiais ar visai užgožiančiais naujais statiniais.

Pagal Vyriausybės ir Seimo Kultūros komiteto siūlomą įstatymo projekto redakciją (Specialiųjų žemės naudojimo sąlygų įstatymo Nr. XIII-2166 2, 60, 66 straipsnių ir V skyriaus šeštojo skirsnio pavadinimo pakeitimo įstatymo projektas Nr. XIIP-5324(2))³, naujus statinius būtų draudžiama statyti tik kultūros paminklų teritorijose, ir tik tose, kuriose nėra svetimkūnių. Tačiau realybėje tokių objektų beveik nėra, tad beveik visi paminklai ir visi kiti paveldo objektai, įskaitant nacionalinio reikšmingumo, kurių teritorijose yra kokių nors garažų ar siurblių, galės tapti statybvietais. Į kokios vertės objektus nusitaikyta, aišku ir iš nekilnojamojo turto verslo asociacijos rašto⁴ Seimo Kultūros komitetui – „būtinybė“ keisti dalies paminklų teritorijas ir sudaryti sąlygas jose statyti „reprezentatyvius“ objektus įrodinėjama tokiais pavyzdžiais, kaip Vilniaus pranciškonų vienuolyno pastatų ansamblis, Verkių ir Raudondvario dvarų sodybos.

Kaip tiksliai nurodyta Lietuvos dailės istorikų draugijos rašte⁵, Vyriausybės pasiūlyta įstatymo formulotė „niekaip neužkardytų naujų statybų urbanizuotose teritorijose, tokiose kaip miestų senamiesčiai, kurių urbanistines struktūras paprastai sudaro įvairios vertės statiniai“ – nors būtent senamiesčiuose, įskaitant UNESCO Pasaulio paveldo objektą Vilniaus senamiestį, vyksta drastiškiausias paveldo naikinimas.

Dar daugiau, Vyriausybės ir Seimo Kultūros komiteto siūlymu iš įstatymo projekto buvo išbraukta nuostata, draudžianti keisti paveldo objektų teritorijų ribas, išskyrus atvejus, kai remiamasi paveldo tyrimų metu nustatytais naujais faktais – tai atspindi minėtame nekilnojamojo turto plėtros asociacijos rašte išreikštą pageidavimą keisti kultūros paminklų teritorijas, išimant iš jų sovietiniais svetimkūniais užstatytus plotus⁶, tačiau iš esmės prieštarauja Lietuvos Respublikos nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymui (NKPAĮ).

Primename, kad šio įstatymo 11 straipsnio 1 dalis nustato, kad „*Kultūros paveldo objektas saugomas kartu su jo užimama ir jam nustatyta teritorija. Ši teritorija nuo kultūros paveldo objekto neatsiejama*“, 8 straipsnio 9 dalies 2 punktą nustato, kad į Kultūros vertybių registrą įrašomos „*vertinimo tarybos aktu (aktais) nustatytos vertingosios savybės ir kartu su vertybe saugotinos teritorijos ribos*“, o 11 straipsnio 6 dalies 1 ir 2 punktai nustato, kad „*saugomam objektui ar vietai nustatoma žmogaus veiklos neigiamą poveikį švelninanti tarpinė apsaugos zona. Ši zona gali turėti vieną arba abu šiuos skirtingo apsaugos ir naudojimo režimo pozonius: 1) apsaugos nuo fizinio poveikio pozonį – už kultūros paveldo objekto teritorijos esantys žemės sklypai ar jų dalys su ten esančiais kitais nekilnojamaisiais*

³ Prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/ef438fc0a8c811eb98ccba226c8a14d7?positionInSearchResults=2&searchModelUUID=846dd8ae-bd6c-447b-9ee2-07b40064ea7a>

⁴ Prieiga internete: <https://lietuvas.link/wp-content/uploads/2021/04/Lietuvos-nekilnojamojo-turto-pl%C4%97tros-asociacijos-ra%C5%A1tas-1.pdf>

⁵ Prieiga internete: <https://lietuvas.link/wp-content/uploads/2021/04/Lietuvos-dail%C4%97s-istorij%C5%B3-draugijos-ra%C5%A1tas-1.pdf>

⁶ Kultūros ministerijos raštuose dėl šio įstatymo projekto taip pat deklaruotas siekis, kad *nekilnojamojo kultūros paveldo vertinimo tarybos būtų įpareigos nacionalinio reikšmingumo lygmens kultūros paveldo objektų teritorijų ribas apibrėžti siekiant, kad į jas nepatektų kiti, Kultūros vertybių registre neregistruoti pastatai*, žr.: <https://lietuvas.link/wp-content/uploads/2021/05/Kulturos-ministerijos-raste-Vyriausybei.pdf>

daiktai, taip pat miško ir vandens plotai, kuriems taikomi šio įstatymo ir kitų teisės aktų reikalavimai, draudžiantys šiame pozonyje veiklą, galinčią fiziškai pakenkti kultūros paveldo objekto vertingosioms savybėms; 2) vizualinės apsaugos pozonį – už kultūros paveldo objekto teritorijos ar apsaugos nuo fizinio poveikio pozonio esantys žemės sklypai ar jų dalys su ten esančiais kitais nekilnojamaisiais daiktai, kuriems taikomi šio įstatymo ir kitų teisės aktų reikalavimai, draudžiantys šiame pozonyje veiklą, galinčią trukdyti apžvelgti kultūros paveldo objektą.“

Kadangi kultūros paveldo objekto teritorija pagal pacituotas NKPAĮ nuostatas yra paties objekto dalis, akivaizdu, kad statybos joje turės dar didesnę neigiamą poveikį vertybei, nei vykstančios apsaugos zonoje. Todėl Vyriausybės ir Seimo Kultūros komiteto siūloma įstatymo projekto redakcija, sudaranti sąlygas statyti naujus statinius tų paminklų teritorijose, kuriose yra nesaugomų svetimkūnių, akivaizdžiai prieštarauja Lietuvos Respublikos nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymui, nes atveria neigiamo poveikio galimybes.

Kaip nurodo Lietuvos Restauratorių asociacija, kuri yra viena iš gegužės 5 d. protestą remiančių organizacijų, įstatymo nuostatos, atveriančios galimybes statyti paveldo objektuose svetimkūnius, turėtų būti įvertintos ir platesniame tarptautiniame ekspertų rate.

„Lietuvos Restauratorių asociacija, remdamasi 1964 m. ICOMOS Venecijos chartija, pasisako už kultūros paminklų išsaugojimą, neatsiejant jų nuo teritorijos, kuriose šie paminklai ir buvo sukurti. Restauratorių praktika rodo, kad didžiausią žalą kultūros paminklams daro beatodairiškas utilitarinių funkcijų tenkinimas pačiuose paminkluose ir jų teritorijose. Įkalta vinis tapytoje freskoje skelbimų lentai kabinti šiuo atveju niekuo nesiskiria nuo garažų ar kitų menkaverčių pastatų istorinių kompleksų teritorijose. Tai svetimkūniai, kuriuos restauratoriai privalo pašalinti, o bet koks kitas svetimkūnio įterpimas į kultūros paminklą yra vertinamas kaip paminklo žalojimo aktas, net jei toks žalojimas ir grindžiamas reikalinga funkcija ar konjunktūrine rinkos situacija. Todėl sukurta įstatymiška galimybė tokiems svetimkūniams atsirasti turėtų būti vertinama kaip Lietuvos atsisakymas remtis ICOMOS ir UNESCO kultūros paveldo išsaugojimo principais, ir turėtų būti įvertinta platesniame tarptautiniame ekspertų rate. Lietuvos Restauratorių Asociacija pasisako prieš tokių „galimybių“ sukūrimą Lietuvos Respublikos įstatymuose ar kituose teisės aktuose“, – pabrėžiama šios asociacijos pareiškimе.

Gegužės 5 d. protestą rengiančioms organizacijoms nepriimtina ir tai, kad Vyriausybė bei Seimo Kultūros komitetas siūlo taikyti draudimą statyti naujus statinius tik kultūros paminklų teritorijose – nors puikiai žinoma, kad nemažai tokios pačios vertės nacionalinio reikšmingumo lygmens paveldo objektų dėl Kultūros ministerijos aplaidumo ar kitų mums nesuvokiamų priežasčių nėra paskelbti kultūros paminklais. Pvz., kultūros paminklais nėra paskelbti tokie nacionalinio reikšmingumo objektai, kaip Vilniaus misionierių vienuolyno statinių ansamblis (Kultūros vertybių registre unikalus kodas 761), Vilniaus vizičių vienuolyno statinių ansamblis (un. k. 1089), Kauno Šv. Mikalojaus bažnyčios ir benediktinių vienuolyno statinių kompleksas (un. k. 823), Trakų Vokės dvaro sodyba (un. k. 923) bei kiti.

Nusprendami, kad apsaugos nuo naujų statybų yra verti tik kultūros paminklais paskelbti objektai, Vyriausybė ir Seimo Kultūros komitetas nepaisė Seimo, Prezidento ir

Vyriausybės ekspertės ir patarėjos valstybinės kultūros paveldo apsaugos politikos, jos įgyvendinimo, vertinimo ir tobulinimo klausimais Valstybinės kultūros paveldo komisijos rašte⁷ pateiktos ekspertinės nuomonės:

„(...) Paveldo komisijos nuomone, būtina išplėsti kultūros paveldo objektų, kurių teritorijose draudžiama statyti naujus statinius, nesusijusius su kultūros paveldo objektų apsauga, kaip tai numatyta NKPAĮ 4 straipsnio 1 dalyje, t. y. apskaita, skelbimu saugomu, saugojimu-tvarkyba ir naudojimu, pažinimu, jo sklaida, atgaivinimu (reabilitacija), ratą, neapsiribojant vien tik kultūros paminklais. Nacionalinio reikšmingumo lygmens kultūros paveldo objektai yra ir paskelbti valstybės saugomais, ir registriniai, tačiau jų vertės dažnai yra tapačios, tad išskiriant tik kultūros paminklų teritorijas, būtų labai susiaurinta šios siūlomos teisės normos galiojimo kultūros paveldo objektų teritorijoms apimtis. Ryškiausias paskutinių metų pavyzdys – naujų statinių statyba nacionalinio reikšmingumo lygmens valstybės saugomo (ne kultūros paminklo) Vilniaus misionierių vienuolyno statinių ansamblio aplinkoje (...)“.

Mūsų vertinimu, Vyriausybės ir Seimo Kultūros komiteto siūlomos įstatymo nuostatos, paliekančios be apsaugos nuo naujų statybų dalį vertingiausių Lietuvos kultūros paveldo objektų, gali prieštarauti Lietuvos Respublikos Konstitucijos 42 straipsnio nuostatai, kad valstybė rūpinasi Lietuvos istorijos, meno ir kitų kultūros paminklų bei vertybių apsauga.

Tenka apgailestauti, kad gerai girdėdami nekilnojamojo turto verslo pageidavimus, Vyriausybė ir Seimo Kultūros komitetas nepaisė nei paveldo ekspertų, nei jo apsauga suinteresuotos visuomenės balso: ne tik valstybės ekspertės Valstybinės kultūros paveldo komisijos⁸, bet ir Tarptautinės paminklų ir vietovių tarybos akredituoto nacionalinio komiteto ICOMOS Lietuva⁹, Lietuvos dailės istorikų draugijos¹⁰, Kultūros paveldo centro¹¹, kelių Vilniaus ir Klaipėdos nevyriausybinių organizacijų (Aplinkos ir paveldo saugojimo sąjūdžio¹², Klaipėdos miestiečių draugijos¹³, Žvėryno bendruomenės) raštuose pateiktų pasiūlymų ir pareikšto argumentuoto nepritarimo Vyriausybės siūlomai redakcijai (paminėtų organizacijų raštus rasite paspaudę aktyvias nuorodas).

Nors Kultūros komiteto išvadoje¹⁴ klaidinančiai rašoma, neva šiems pasiūlymams „iš dalies“ pritaria, iš tiesų tai tėra orveliškos naujakalbės eufemizmas, reiškiantis, kad pasiūlymai atmesti.

⁷ Prieiga internete: <https://lietuvas.link/wp-content/uploads/2021/04/Valstybin%C4%97s-kult%C5%ABros-paveldo-komisijos-ra%C5%A1tas.pdf>

⁸ Prieiga internete: <https://lietuvas.link/wp-content/uploads/2021/04/Valstybin%C4%97s-kult%C5%ABros-paveldo-komisijos-ra%C5%A1tas.pdf>

⁹ Prieiga internete: <https://lietuvas.link/wp-content/uploads/2021/04/ICOMOS-Lietuva-rastas.pdf>

¹⁰ Prieiga internete: <https://lietuvas.link/wp-content/uploads/2021/04/Lietuvos-dail%C4%97s-istorij%C5%B3-draugijos-ra%C5%A1tas-1.pdf>

¹¹ Prieiga internete: <https://lietuvas.link/wp-content/uploads/2021/04/Kult%C5%ABros-paveldo-centro-ra%C5%A1tas-1-1.pdf>

¹² Prieiga internete: <https://lietuvas.link/vyriausybes-pasiulymas-gali-itvirtinti-paveldui-prazutingas-tendencijas/>

¹³ Prieiga internete: <https://lietuvas.link/wp-content/uploads/2021/05/Klaipedos-miestieciu-draugijos.pdf>

¹⁴ Prieiga internete: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/d1f53d40a8b111eb98ccba226c8a14d7?positionInSearchResults=1&searchModelUUID=846dd8ae-bd6c-447b-9ee2-07b40064ea7a>

Atsižvelgdami į išdėstytas aplinkybes, prašome priimant sprendimus dėl įstatymo projekto, inicijuoto Seimui patenkinus peticiją prieš statybas baroko paminkluose, užtikrinti peticijoje pateikto reikalavimo įgyvendinimą ir pagarbą Lietuvos Respublikos piliečių 1992 m. spalio 25 d. referendume priimtos Lietuvos Respublikos Konstitucijos 42 straipsnio nuostatai, kad *valstybė rūpinasi Lietuvos istorijos, meno ir kitų kultūros paminklų bei vertybių apsauga, t. y.:*

- Seimo Kultūros komiteto prašome ištaisyti savo klaidą, t. y. atsiimti vertingiausių Lietuvos kultūros paveldo objektų apsaugos tinkamai neužtikrinantį *Specialiųjų žemės naudojimo sąlygų įstatymo Nr. XIII-2166 2, 60, 66 straipsnių ir V skyriaus šeštojo skirsnio pavadinimo pakeitimo įstatymo projektą XIII-5324(2)* – tokią teisę numato Lietuvos Respublikos Seimo statuto 140 straipsnio 1 dalis, nustatanti, kad *įstatymo projekto iniciatoriai iki šio projekto svarstymo Seimo posėdyje turi teisę įstatymo projektą atsiimti, apie šį sprendimą nedelsdami raštu pranešę Seimo posėdžių sekretoriatui.*
- Atsiėmus nurodytą įstatymo projektą, prašome Seimo Kultūros komiteto persvarstyti sprendimą dėl *Specialiųjų žemės naudojimo sąlygų įstatymo Nr. XIII-2166 60 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto Nr. XIII-5324* ir atsižvelgiant į valstybės ekspertės Valstybinės kultūros paveldo komisijos pateiktą poziciją parengti tokią įstatymo projekto redakciją, kuri tinkamai užtikrintų kultūros paveldo apsaugą.
- Jeigu Seimo Kultūros komitetas nenorėtų ištaisyti klaidos ir neatsiims nurodyto įstatymo projekto, prašome Seimo narius, kuriems rūpi Lietuvos kultūros paveldo apsauga, įregistruoti pasiūlymus šiam projektui, atsižvelgiant į valstybės ekspertės Valstybinės kultūros paveldo komisijos pareikštą poziciją, ir ginti šią poziciją Seime. Siūlytume remtis Valstybinės kultūros paveldo komisijos parengta įstatymo projekto redakcija, ją šiek tiek papildant (papildymai pajuodinti) ir formuluojant Specialiųjų žemės naudojimo sąlygų įstatymo 60 straipsnį taip:

„7. Nacionalinio ir regioninio reikšmingumo lygmens kultūros paveldo objektų teritorijose draudžiama: 1) statyti naujus statinius, nesusijusius su kultūros paveldo objektų apsauga, kaip tai nustatyta NKPAĮ 4 straipsnio 1 dalyje; 2) rekonstruoti esamus statinius, jei tai nesusiję su kultūros paveldo objektų apsauga, kaip tai nustatyta NKPAĮ 4 straipsnio 1 dalyje, ir didinami jų išorės matmenys – ilgis, plotis, aukštis, skersmuo ar kiti. 3) keisti kultūros paveldo objekto teritorijos ribas, išskyrus tyrimų metu naujai nustatytus kultūros paveldo objekto reikšmingumą lemiančių vertingųjų savybių istorinę raidą patvirtinančius faktus“.

- Lietuvos Respublikos Prezidento prašome įvertinti susidariusią situaciją ir tuo atveju, jei Seimo posėdyje būtų teikiamas svarstyti vertingiausių kultūros paveldo objektų apsaugos neužtikrinantis įstatymo projektas, atsižvelgiant į valstybės ekspertės Valstybinės kultūros paveldo komisijos poziciją pateikti jam pasiūlymus, užtikrinančius paveldo apsaugą.

Pagarbiai

Asociacijos „Aplinkos ir paveldo saugojimo sąjūdis“ valdybos pirmininkė Rasa Kalinauskaitė, el. p. info@apss.lt

Klaipėdos miestiečių draugijos valdybos pirmininkas Benas Volodzka, el. p.: info@klaipedensis.lt

Lietuvos restauratorių asociacijos pirmininkas Aidonas Valkiūnas, el. p. info@conservation.lt

Vilniaus bendruomenių asociacijos (kodas 302329549) pirmininkas Sakalas Gorodeckis, el. paštas: sakalas.gorodeckis@gmail.com

Visuomeninės organizacijos Vilniaus Žvėryno bendruomenė valdybos pirmininkė Danutė Jokubėnienė, el. p. zverynui@gmail.com

Senamiesčio Bendruomenės Asociacijos pirmininkė Asta M. Baškauskas, el. p.: senamiesciobendruomene@gmail.com